

DIVERSÀRIUM

■
Ramon Rubinat
Fotografies: Arxiu Nurosfera

'Els cal·lígrafs', de Núria Perpinyà

Impressions d'un espectador tràgicament satisfet

Un relat crepuscular

La paraula que, per a mi, defineix aquesta obra és *crepuscular*. Hi ha dos fragments de dos llibres que sempre he pensat que transmeten perfectament la sensació del final d'una època (la literatura en va plena, d'aquesta idea, "se canta la que se pierde", ja ho sabem): el primer es d'*El temps dels regals*, de Patrick Leigh Fermor, i el segon, una obra de la Hannah Arendt.

Del llibre del Fermor, l'editor ens diu: "Aquest llibre conté el relat de la seva caminada fins a Hongria, riu amunt, per la ribera del Rin i, riu avall, vorejant el Danubi, cap als misteriosos inicis d'Orient (...) Al llarg del seu viatge descobrirà alguna cosa més que la llibertat i la companyonia del camí: les llengües, les arts, els paisatges, les religions, la història i, sobretot, la gent d'una dotzena de civilitzacions desplegades davant de la seva ment àvida i juvenil, perfilades amb nitidesa contra el fons de la tempesta que s'aveïnava." Aquest paràgraf serviria, també, per descriure *Els cal·lígrafs*, una obra que ha sabut transmetre perfectament la sensació de declivi, de davallada, que correspon al moment previ a l'extinció de la bellesa i aquest exercici funerari el duu a terme d'una manera elegant i digna (una cosa és el discurs i una altra el paper de determinats personatges), motiu pel qual, tot plegat, esdevé un homenatge. Presenciem la caiguda i és en aquests instants de tensió que l'arquitectura moral de l'individu ens diu qui és cadascú i què hi tenim al darrere, i és en aquest moment que la Joana (Imma Colomer) adquireix una envergadura gegantina, quan de forma metonímica (perquè ella és una part del tot) ens fa palesa la grandesa d'una disciplina monumental i delicada, erudita i decrepita, artesana, antiga, lenta i sola... perfilada amb nitidesa contra el fons de la tempesta que s'aveïna. Doncs bé, en aquest llibre del Fermor hi ha una altra frase que, des que la vaig llegir, sempre he pensat que descriu molt bé aquesta flaire mortuòria que expelleixen els finals imminents: "Les síl·labes transmetien una sensació de crepuscle històric, quelcom transcendent i ombrívol" (aquesta frase és magnífica!). Trobo que és pertinent mencionar-la ara perquè parla de les síl·labes (l'objecte de treball

d'*Els cal·lígrafs*), del crepuscle històric (que *Els cal·lígrafs* testimonia), de la transcendència (perquè, malgrat tot, ens diuen de manera molt clara què és el que compta) i de l'ombra (que és el blanc i negre de la nostra feblesa moral, de les nostres misèries).

Els cal·lígrafs és una obra que fa mal perquè ens situa davant d'una realitat adversa i definitiva, però potser fa més mal encara perquè el seu contrincant és un ésser menor i insubstancial: el drama és que ens guanyi un individu incapaç (quina brutícia!). Morir és una cosa, però el fet d'haver de presenciar que el nostre llegat (que té més de cinc mil anys) s'esvairà en un no-res elemental i ximple converteix la nostra mort en un tràmit injust: no ens ho mereixíem, això. D'aquí ve el final de l'obra: enveges, traïcions, violència... No, no se'l mereixien, un final així, i és per això que tenim el teatre, perquè els dramaturgs ens posin al davant el drama de la vida: no és just i ens hi revoltam... de manera estèril, vet aquí la tragèdia.

Hannah Arendt, al llibre *Karl Marx i la tradició del pensament polític occidental*, tot referint-se a Hegel, ens diu que, per a aquest filòsof, "la veritat apareix quan tot és troba en la seva fi, que és el mateix que dir que «únicament quan la fi és a prop podem, nosaltres, aprendre la veritat»". Vull posar aquest fragment en relació amb *Els cal·lígrafs* perquè diu, molt clarament, allò que *Els cal·lígrafs* han fet que passi al final de l'obra (que és el final d'una època): que arribi el moment de l'anagnòris! Ara tot se sabrà, ara cauran les màscares, ara sortiran les misèries, ara es veurà la nostra feblesa, i tot això ens ho descobrirà, per contrast, el testimoni nitid de la veritat. Les múltiples víctimes i damnificats que provoca l'ocàs de la cal·lígrafia són, però, els focus que il·luminen i que ens en descobreixen la seva veritable envergadura. Ètica, compromís, il·lusió, tradició, sensibilitat, rigor, intel·ligència, saviesa... tots els constituents d'aquest cadàver imminents ens presenten la seva veritat i, al mateix temps, fan aflorar la brutícia que arrossegava el difunt. Vegeu-ho, espectadors, vegeu quina manera innoble de morir, quina injustícia. Maleït temps pre-

sent, Saturn imbècil, t'has equivocat: no ens has xuclat l'ànima, no ens has pres el cor, no te'ns has apropiat, ans al contrari, ens has deixat morir en un marge de l'oblit, tant de bo ens haguessis robat alguna cosa!

La representació d'aquesta veritat terminal i preclara trobo que és un dels grans encerts de l'obra.

El to epigramàtic

D'*Els cal·ligrafs* se'n podrien aïllar els fragments de text que funcionen autònomament i tindriem un excel·lent llibre d'aforismes. L'obra va plena de sentències camuflades de diàleg, d'epigrames dissimulats que s'insereixen en les converses com si diguessin "jo passava per aquí". Però resulta que aquesta escriptura epigramàtica té dos virtuts que són patrimoni exclusiu dels bons escriptors: la primera és que aquests enunciats actuen com si fossin píndoles del saber, la segona és que la seva gravetat esdevé un fenomen meteorològic, un clima que afecta la recitació, la definició dels personatges i que té, fins i tot, una funció actoral, ja que podríem dir que la instruïda i solemne presència del text, el seu caient, és una mena de correlat objectiu de la integritat de la Joana i, en aquest sentit, es contraposa a la fútil i plastilínica inconsistència del discurs que ens imposa la realitat homicida.

L'espectador agraeix aquests fragments perquè els aforismes són per a la literatura el mateix que la bona lletra és per a la cal·ligrafia: una expressió ben feta, una estilització de l'ofici. Tant se val si parlem d'una lletra o d'una idea, quina diferència hi ha? El paral·lelisme que s'estableix entre aquests dos exercicis de miniatura és prou evident i significat, tots dos tenen alguna cosa de bellesa escultòrica, una volumetria menyspreada per l'ànsia grollera dels ximplers i pel seu neguit de passar pàgines.

La primera part

Quina diferència hi ha entre fer una classe i actuar en un teatre? Pel que fa als actors, cap. S'han d'aprendre un text, l'han de saber dir i s'han d'acompanyar dels materials que els resultin més útils per fer visible el missatge; han de controlar el temps, han de saber esglaonar el discurs i, en acabar, han de sentir que han sabut transmetre allò que pretenien: totes dues activitats són una unitat. La primera part de l'obra ens permet conèixer els personatges i conèixer també la disciplina de la cal·ligrafia, qui ho critiqui, però, dient que semblava una classe és que no sap com es fa una classe (o no sap que fer una classe és fer teatre). A banda d'això últim, m'ha agradat molt aquesta part, m'agrada aquest "fresc", aquesta "aproximació", aquesta riquíssima "cala cal·ligràfica". Què passa en aquesta primera part? La cal·ligrafia, això és el que passa. Si no sabem per què plorem, el que fem és devaluar les nostres llàgrimes. Primer cal veure l'envergadura, la biografia del personatge i després cal lamentar (perquè prèviament l'hem conegut) la seva pèrdua.

M'agrada aquest homenatge a la cal·ligrafia perquè ens trasbalsa d'una manera subtilíssima: tota aquesta bellesa porta escrit a la pell que el seu cant no és dionisiac, sinó elegíac. La fragilitat dels traços, les menudeses de tinta... Què són, sinó víctimes imminents, la primera cosa que s'endurà el vent de la barbàrie? Mireu, són ben poca cosa, cinc mil anys infinitesimals, però han arribat fins a aquí, fins a aquest moment, mireu-los, mireu-los...

Aquesta primera part és necessària, absolutament necessària, perquè ens fa estimar la cosa, de manera que quan la cosa s'acaba, nosaltres, sense adonar-nos-en, també patim el dol. A més, perquè una obra no sembli un pamflet misantrop cal que li dediqui una mica d'espai a la bellesa, cal que es vegi la gene-

alogia d'aquest plor nostre d'ara: venim d'una idea bonica, no tots érem dignes agricultors d'aquesta idea, però, malgrat tot, presidia la nostra activitat com una guardiana o una deontologia professional. Ara resulta que tot allò no era el que semblava, i què? L'espectador sabrà que aquells que surten a la primera part d'*Els cal·lígrafs* no eren tan perfectes com ens volien fer creure, però això no invalida la feina artesana que realitzaven: una cosa és que el serveis mèdics no funcionin bé i una altra que decidim tancar les UVI. Assistim al funeral ignomios d'un ofici... Per adonar-nos-en, ens calia, primerament, mirar enrere.

La segona part

Quina és la mort que més li convé a la cal·ligrafia? Que la cosa s'acabés sense fer soroll, com si s'extingís una bugia, o que l'angoixa de la mort revolucionés la realitat amb l'estrepit d'un caos absolut? Quina era la millor opció: que es morissin de vells els artesans i morís, amb ells, el seu ofici, o bé que fos la dictadura del present, amb les seves universitats desanimades, la seva tecnologia ataconadora i les seves prioritats de pa sucat les encarregades de declarar la seva mort?

Trobo que la dramaturga i el director han fet bé de triar el soroll com a opció final: és tan eloqüent el seu contrast amb la feina silenciosa del cal·lígraf! El final és tan barroer, és tan bruta la nostra claudicació que allò que un dia va ser lletjor ara ens semblarà una catedral de la bellesa. Apareix la violència, esclaten les rancúnies, surt la fera, corre el foc per un solc de pólvora: hem saltat des de l'avió, ara tot és caiguda. Tots correm per salvar el nostre profit i desatenem allò que ens unia, l'obra pacient i meticulosa que ocupava la nostra vida i que ens conformava: defugim la cura d'allò que ens constituïa, d'allò que ens instruïa, d'allò que érem i correm, esparcits, per escapar de la circumstància. Què poc ens costa oblidar-nos de... nosaltres mateixos!

Ho trobo molt adequat. M'agrada que s'acabi així, ben lluny de la bellesa definida.

Els actors/personatges

Imma Colomer: excepcional. Em sembla que és molt difícil que aquesta feina es pugui fer millor. Té el posat i la gravetat necessàries, no és una persona, és una premonició. Parla com parlen els oracles i els eremites, amb una ressonància bituminosa, com si després de cadascuna de les seves frases s'hi pogués afegir un "però tant se val" o un *memento mori*. I és cordial alhora; cordial, s'entén, amb la cal·ligrafia, amb el seu compromís amb la bellesa. Si fos un dels personatges parlants de Plaute seria, sense cap mena de dubte, la Dignitat o l'Artesà. Quan parla, sembla que sil·labeja les frases, és com si volgués dedicar a cada sil·laba (lletrejar-les seria excessiu) un instant protagonista. Parla de forma cuneiforme... allò que diu, a més de sentir-ho, diria que ho podem veure. Té una dicció escultòrica, aquesta actriu.

Pep Planas: escric aquest text el diumenge a primera hora de la tarda, sense haver tornat a veure l'obra. El divendres, al començament de la funció no se l'entenia gaire, però ràpidament va escampar els dubtes i se'ns va mostrar perfectament *jerk*. M'agrada moltíssim. El personatge aplega un conjunt de característiques que defineixen molts professors/funcionaris universitaris, i l'actor sap donar a cadascuna d'aquestes característiques el seu minut de glòria. Molt bé, molt bé. Reprenc l'escriptura d'aquest text dilluns al matí: a la funció d'ahir, Planas va estar grandios. L'actor ens transmet perfectament la inconsistència dels homes i dels discursos. El seu rigorisme inicial era, en realitat, una forma d'amagar un trauma i de suportar-lo i el seu *èxit* professional (com a perit policial), fonamentat sobre la runa d'un departament arrasat, també és el mateix: un trauma del qual ell, el personatge de la traumatologia, se'n

sabrà sortir. Així s'arreglen les fractures: apartant els ossos trencats. Planas sap traslladar perfectament aquesta misèria moral i la rancúnia de l'home impedit, no pel seu físic, sinó per la seva feblesa moral, per la fractura de tots els principis.

Ferran Farré: també em va agradar molt. La seva feina és difícil, perquè ha de mantenir en equilibri un triangle format per l'erudició, la seducció i el discurs transgressor. El Ferran aprofita molt i molt bé la seva agilitat física, els seus desplaçaments per l'escenari són un transsumpte de la seva agilitat per passar de la saviesa a la insinuació eròtica; d'una proposta bufanúvols a les manifestacions reivindicatives. És àgil físicament i ho és, també, en la vida. Al final, però, subsumit en aquest caos que s'imposa al departament, no n'és tant, d'àgil... Ai, els idealistes! Sempre fugen al mateix lloc ("vull viure entre gent de pau"), per això són idealistes: no saben que aquests llocs no existeixen. Tan savi i, alhora, tan simple. Passarà la malaltia adolescent i deixarà de lliscar per les taules i de fer saltirons; de moment, però, somnis, subversió, saviesa, força física, cabells llargs, llibertat i conquestes amatòries, el personatge ho té tot... I Ferran Farré aconsegueix que se sàpiga, que se sàpiga que ho té tot, per això la seva actuació és tan bona.

Núria Casado: trobo que té una funció micròfon, m'explico: quan ella s'apropa als altres personatges, els permet que parlin, els fa d'excusa, de pretext i ells, aleshores, desenvolupen la seva personalitat i la seva visió del món. La Núria té moments que demostren una evolució psicològica, però és el personatge menor (ella és l'estudiant, la petita, tot i que ja té una edat). No cal dir que l'actriu l'interpreta perfectament, li fa fer allò que el personatge necessita però no pot esclatar com els altres i, per tant, no té tantes oportunitats d'oferir-nos més registres. Si l'Àcàcia no ens dona més és perquè la funció del personatge no és aquesta. Núria Casado, perfecta fent de personatge moderat.

Tragicomèdia

Hauríem de riure? Ens ho podem permetre, atesa la situació? És per posar-nos a riure, això que ens passa? Què és el que ens fa riure? Som al teatre i no en podem evitar l'efecte terapèutic: quan veiem les misèries dels personatges també veiem les

nostres. De vegades riem perquè ens incomoda el ridícul que fa un personatge: sentim vergonya aliena i, de vegades, la vergonya que sentim no n'és tant..., d'aliena. *Els cal·lígrafs* ha aconseguit que riguem per molts motius diferents: per la barra del Bràssica, per les urgències satiriasques del Felip, pel neguit *voyeur* que sentim en ser testimonis dels petons i del nu, pel neguit incomodíssim que ens genera la guillotina, etc. Són parèntesis, aquests riures. A l'altra banda del somris, que és una petita desconexió, hi ha la derrota. Riem perquè és l'últim que ens queda. Oh, què significatiu que és el fet que la Joana només somrigui en un únic moment de l'obra! No ho fa en cap altra ocasió, no pot, la vida no li ho permet, però somriu, amb recança i penediment, quan plana sobre ella la possibilitat de l'amor. No ho ha fet abans ni ho farà en acabar l'escena. Nosaltres riem per la desvergonyia del Felip, pel seu ímpetu amatori, i també riem pel cinisme del Bràssica. Som a una banda i a l'altra, allà on hi ha l'oxigen (o la irresponsabilitat), perquè la resta és angoixa.

Vivim en un temps de regals i *Els cal·lígrafs* n'és un dels que més bé s'adequen al nostre temps. L'obra ens mostra una bellesa amenaçada pels necis i ens la perfila amb nitidesa contra el fons de la tempesta que s'aveïna; nosaltres ho percebem amb angoixa i anem resseguint la seva davallada. Quan la fi és imminent, *Els cal·lígrafs* ens mostren una veritat angoixant i bruta, una moral tumefacta, la magnitud de la seva misèria. La literatura, però, és això: la narració del conflicte i el teatre (que és la manera en què els llibres viuen el miracle de la transsubstanciació) és una forma de fer-nos-ho entendre. Quan la literatura (Núria Perpinyà), la direcció teatral (Òscar Sánchez) i els actors (Imma Colomer, Pep Planas, Ferran Farré i Núria Casado) són capaços d'explicar-nos el misteri crepuscular de la vida, la llum de la raó amorteix el nostre dolor amb el bàlsam de la saviesa i som capaços d'assumir l'horror amb dignitat.

Direcció: Òscar Sánchez H.

Repartiment: Imma Colomer, Pep Planas, Ferran Farré i Núria Casado

Control tècnic: Sergi Talamonte